

**Beheerplan Plantsoen
2005 - 2020
Deel 1
Achtergrond**

Colofon:

Gemeente Leiden

Dienst Milieu en Beheer

Tekst, foto's en tekeningen: M. Gaemers, C.Snoep, K. Jansen

In samenwerking met N. van Beest, K. Bosma, F. Rammeloo, F. Kalshoven,
Stadsdeel Midden.

maart 2005

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	4
	Beheerplan	4
	Historie	5
2	Monumenten basiskaart	7
3	Ontwerpvisie	9
	Zichtlijnen en afwisseling tussen open en dicht, licht en donker	10
	Vloeiende lijnen, afwisseling in de beplanting en een natuurlijk ogende verharding	12
	Doorkijkjes, vergezichten, het gebruik van sierelementen en verrassingseffecten	14

1 INLEIDING

Het beheerplan

Het Plantsoen is een stadspark dat op een kleinschalige manier is aangelegd in de late landschapsstijl. De sfeer van een historisch landschapspark wordt in hoge mate bepaald door de vormgeving van massa en ruimte: vloeiende lijnen, een groot contrast tussen donker en licht en open en dicht, afwisseling in beplanting en een natuurlijk ogende verharding.

Het Plantsoen is sinds november 1997 een gemeentelijk monument. In 2005 is een renovatieplan voor het Plantsoen afgerond, waarbij de bovengenoemde waarden zijn versterkt. Om het ontstane beeld te waarborgen voor nu en in de toekomst is het van belang het beheer vast te leggen.

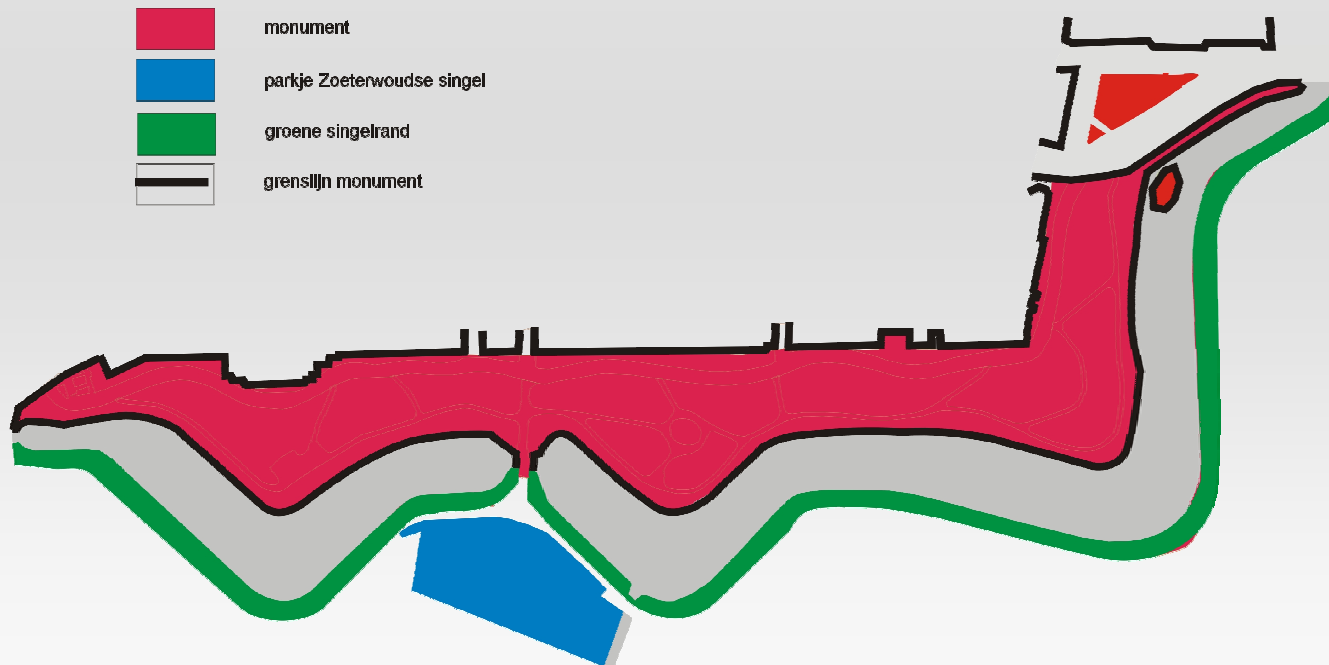
Het beheerplan Plantsoen is vastgesteld voor een periode van 15 jaar tussen 2005 en 2020. Na 15 jaar zal het plan herzien worden, de beheervisie die in dit plan is aangegeven blijft echter gelijk.

Dit plan is uitgewerkt in 3 verschillende delen:

- Deel 1** Inleiding: achtergronden
- Deel 2** Beheerplan: groen, paden, meubilair en spelen
- Deel 3** Verouderingsplan: bomen

In dit gedeelte van het plan, deel 1, is de achtergrond, ontwerpvisie en de monumentale basiskaart uitgewerkt.

In deel 2 en 3 is een onderscheid gemaakt tussen 3 verschillende beheerelementen: het Plantsoen zelf (het monument), de Singel en het Trigonpark (zie figuur 1).

Figuur 1: Indeling van de beheerelementen

De Zoeterwoudse Singel en het Trigonpark behoren tot de groene ruimte rond het Plantsoen. Voor de beleving van het Plantsoen is het van belang dat deze ruimte groen blijft, hoe dit groen er precies uitziet is minder belangrijk. Dit is ook de reden dat deze delen apart uitgewerkt zijn. De Singel en het Trigonpark zijn geen onderdeel van het monument.

Het gehele plan is gebaseerd op de bevindingen en aanbevelingen uit het rapport 'Het Plantsoen' door drs. B.M. Tigchelaar en ing. C. Cupido uit november 2002. Vrijwel alle aanbevelingen uit dit rapport zijn overgenomen in dit beheerplan of reeds uitgevoerd. In overleg met B.M. Tigchelaar is bepaald dat langs de rijweg geen laanbeplanting zal worden gerealiseerd. Verder wordt zowel langs de zuidelijke als de noordelijke oever de rietbeplanting gehandhaafd. Het bomenstructuurplan is niet in zijn geheel overgenomen, maar vormt wel de basis voor de huidige visie op het Plantsoen.

De huizen van het Plantsoen vormen een onderdeel van het park en behoren bij het beeld. De hekken die rond de tuinen staan, zijn in originele staat en het is van belang dat ze behouden blijven. De onderlinge link tussen de huizen en het park kan versterkt worden door de asfaltweg tussen het park en de huizen om te vormen naar een klinkerbestrating. Op het moment dat het asfalt in de toekomst toe is aan vernieuwing, zal het worden vervangen door klinkers. De link tussen de Plantage en het Plantsoen kan op dezelfde manier verbeterd worden.

Doelstelling

Het beheerplan voor het Plantsoen heeft de volgende doelstellingen:

- Behoud van het monumentale karakter volgens het oorspronkelijke ontwerp
- Bereiken van het einddoel volgens de ontwerputgangspunten
- Duidelijk en consequent beheer voor nu en de toekomst

De doelstellingen voor het Trigonpark en de Singel zijn als volgt:

- Behoud van de groene ruimte rondom het Plantsoen
- Vergroten van de beleving van het Plantsoen
- Duidelijk en consequent beheer voor nu en de toekomst

Het Beheerplan Plantsoen geeft de maatregelen op een korte, duidelijke manier weer en is bedoeld voor het dagelijks beheer.

Historie

De aanleg van het Plantsoen is in 1834 begonnen op basis van het plan gemaakt door stadsarchitect Van der Paauw. In 1836 is het park voor het eerst opengesteld voor publiek. Tussen 1880 en 1887 is een deel van het Plantsoen bebouwd. De slingerende erfafscheiding, die de gemeente toen heeft vastgesteld tussen het park en de bebouwing, is nog altijd te zien. Tot 1896 lag het Plantsoen aan de rand van de stad en was er weids uitzicht op het omringende platteland. Vanaf dat jaar werd de omgeving bebouwd, het uitzicht verdween en de Zoeterwoudse Singel is binnenwater geworden. In 1905 waren de bomen in het park flink in omvang toegenomen. Mede om die reden werd een aantal bomen geroid om zo te zorgen dat de heesters en

het gazon meer lucht en licht kregen. Het dempen van het Levendaal in 1934 – 1936 had grote gevolgen voor het Plantsoen. De nieuwe toegangsweg tot de stad leidde tot een breuk tussen het Plantsoen ten noorden en ten zuiden van het Levendaal. In beide delen zijn nog

Wist u dat...

De meeste hekken rond de voortuinen van bebouwing aan het Plantsoen nog in originele staat zijn?

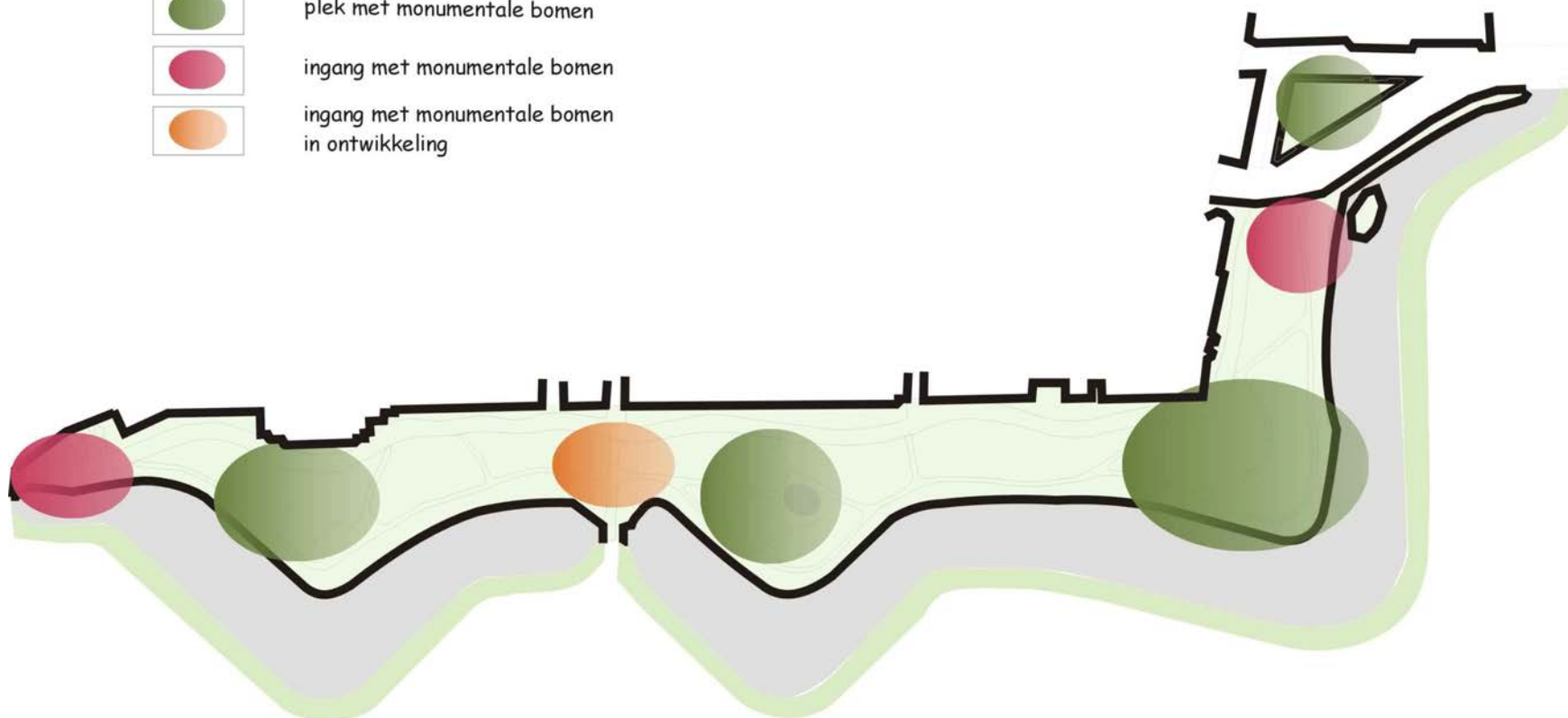
steeds verschillende bomen aanwezig die dateren van voor de demping. Tijdens de hongerwinter in 1944-1945 is 93 % van het gehele Leidse bomenbestand gekapt om als brandhout te dienen. Een aantal bomen in het Plantsoen is hierbij gespaard gebleven, ongeveer 20 % van het huidige bomenbestand dateert van vóór 1944. Ongeveer 8 % hiervan dateert van voor 1930. Deze bomen waren waarschijnlijk te dik om door de gewone burger neergehaald te worden. De ontwikkeling van het Plantsoen volgde na de oorlog waarschijnlijk dezelfde lijn als andere landschappelijke stadsparken in die tijd. De aandacht ging meer uit naar recreatieve mogelijkheden en minder naar de landschappelijke vormgeving. Onder andere door de toepassing van gestandaardiseerd beheer en het asfalteren van paden gingen specifieke historische kenmerken verloren. Vanaf de jaren tachtig leefde de belangstelling voor tuinarchitectuurgeschiedenis weer op en dit zette in de jaren negentig door. In 1997 heeft Gemeente Leiden het Plantsoen aangewezen als monument. (Tigchelaar, 2002)

2 MONUMENTEN BASISKAART

Wie in het Plantsoen wandelt, krijgt zonder kennis te hebben van de historische achtergrond, het gevoel zich in een monumentaal park te bevinden. De grote, oudere bomen in het park bepalen sterk dit gevoel. Het regelmatig voorkomen van een concentratie oudere bomen zorgt ervoor dat het monumentale karakter door het hele park blijft bestaan. De ingangen van het park zijn hiervoor belangrijke startpunten. Onderstaande kaart geeft het beeld weer van de plekken waar de bomen een monumentale sfeer oproepen.

Wist u dat...
Het Plantsoen sinds 1997 een monumentale status heeft?

- plek met monumentale bomen
- ingang met monumentale bomen
- ingang met monumentale bomen in ontwikkeling

3 ONTWERPVISIE

Het Plantsoen is van oorsprong een park aan de rand van de stad, aangelegd op de plek van een oude verdedigingsgordel. Vanuit het park hadden wandelaars vroeger uitzicht op het groene buitengebied. Het stadspark is aangelegd in de late landschapsstijl. De kenmerken van deze stijl worden in dit hoofdstuk nader toegelicht met tekeningen en foto's (de meeste foto's betreffen winterbeelden, een gedeelte zal nog worden vervangen met zomerbeelden). Bij ieder kenmerk staat aangegeven hoe dit terug te vinden is in het Plantsoen. De kenmerken zijn de ontwerpuitgangspunten van het Plantsoen en zijn allen aangegeven op de bijgevoegde kaartjes. De kaartjes vormen tevens de huidige situatie en het einddoel dat in stand moet worden gehouden.

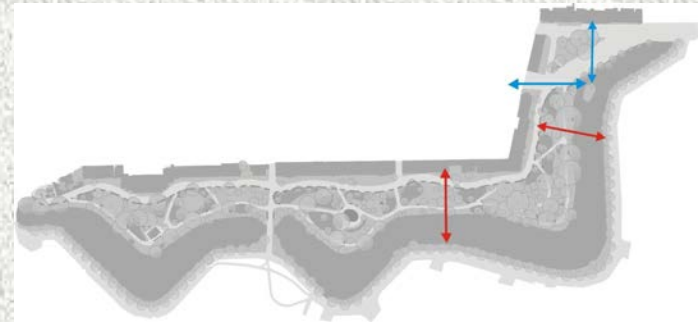
Plek met monumentale bomen

Ingang met monumentale bomen

Wist u dat...

Op een tekening uit 1860 zichtlijnen aangegeven staan, waarvan sommige nog gedeeltelijk te zien zijn?

De horizontale blauwe zichtlijn richting het eiland is buiten nog te zien, de overige lijnen zijn nog maar deels of niet meer herkenbaar

Algemene kenmerken landschapsstijl:

- Afwisseling tussen open en dicht, licht en donker
- Vloeiende lijnen, grote vloeiend verlopende watergangen
- Afwisseling in beplanting en gebruik van bijzondere soorten
- Natuurlijk ogende verharding
- Het gebruik van verrassingseffecten en sierelementen
- Doorkijkjes en vergezichten

Donkere ruimtes

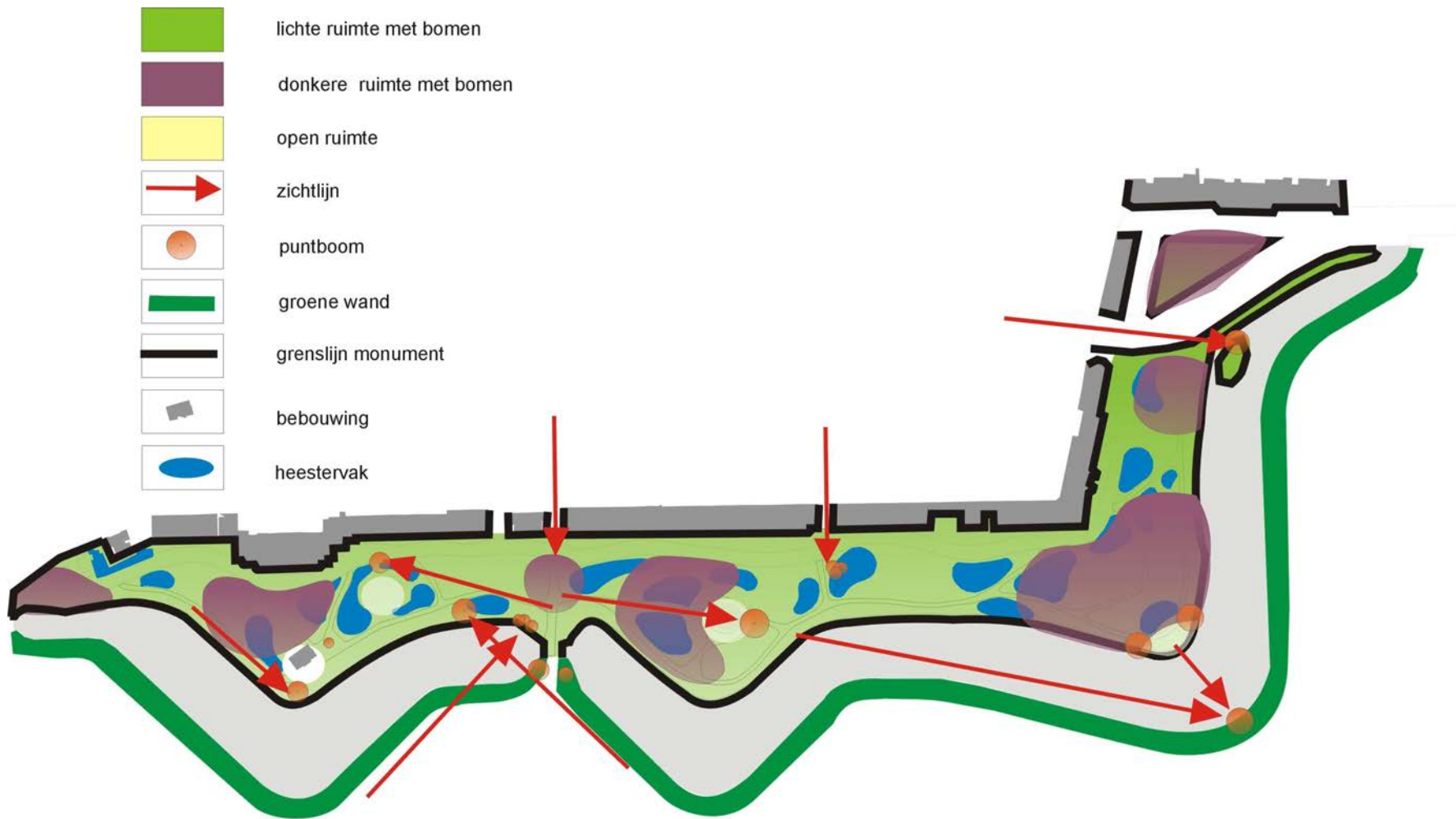
Lichte ruimtes

Puntbomen

Het hele Plantsoen is ingedeeld in verschillende donkere en lichte ruimtes. Donkere ruimtes worden gevormd door hoge heesters, bebouwing of bomen die bijvoorbeeld dicht op elkaar staan. In de lichte ruimtes staan minder bomen en ze staan verder uit elkaar. Een aantal bomen staat op een belangrijke locatie in het park, bijvoorbeeld aan het eind van een zichtlijn. In dit beheerplan worden deze bomen puntbomen genoemd. Puntbomen hoeven niet altijd bijzondere soorten te zijn, maar het is van belang dat op die locatie een boom staat. In het verouderingsplan staat aangegeven welke kenmerken iedere puntboom moet hebben.

Zichtlijnen en afwisseling tussen open en dicht, licht en donker

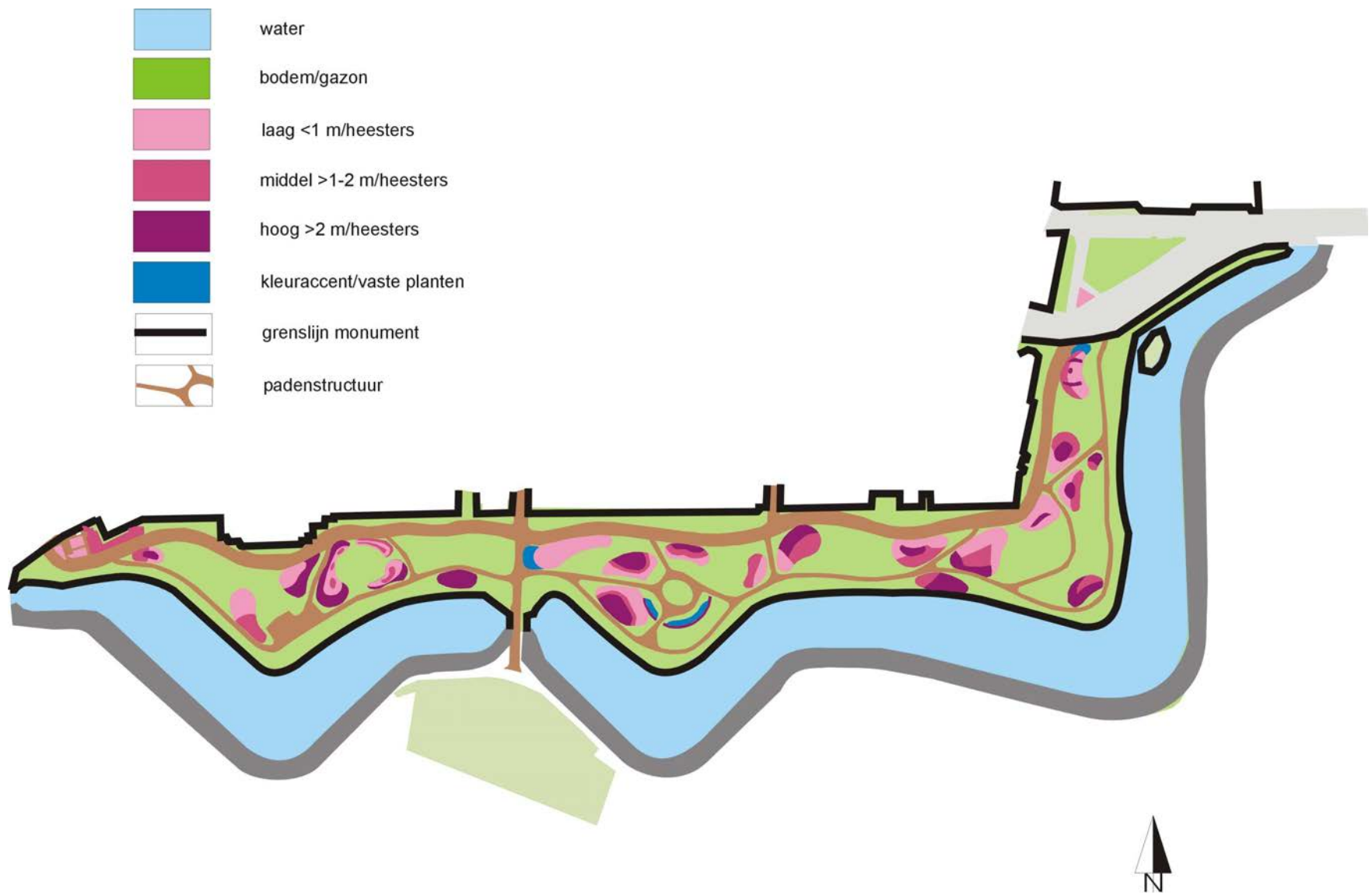

Vloeiende lijnen, afwisseling in de beplanting, een natuurlijk ogende verharding en grote vloeiend verlopende watergangen

De paden lopen als vloeiende lijnen door het Plantsoen en door het geelbruine gralux zien ze er natuurlijk uit. Het hele park is licht glooiend aangelegd. De Singel vormt visueel een onderdeel van het park als een grote vloeiende watergang. Met heestervakken, vaste planten, bloembollen en bijzondere boomsoorten wordt gezorgd voor een afwisselende beplanting. Een kenmerk van de landschapsstijl is dat veel gebruik wordt gemaakt van bijzondere soorten. In het Plantsoen zijn echter ook veel eenvoudige boomsoorten te vinden die dienen als groene achtergrond.

Vloeiende lijnen, afwisseling in de beplanting, een natuurlijk ogende verharding en grote vloeiend verlopende watergangen

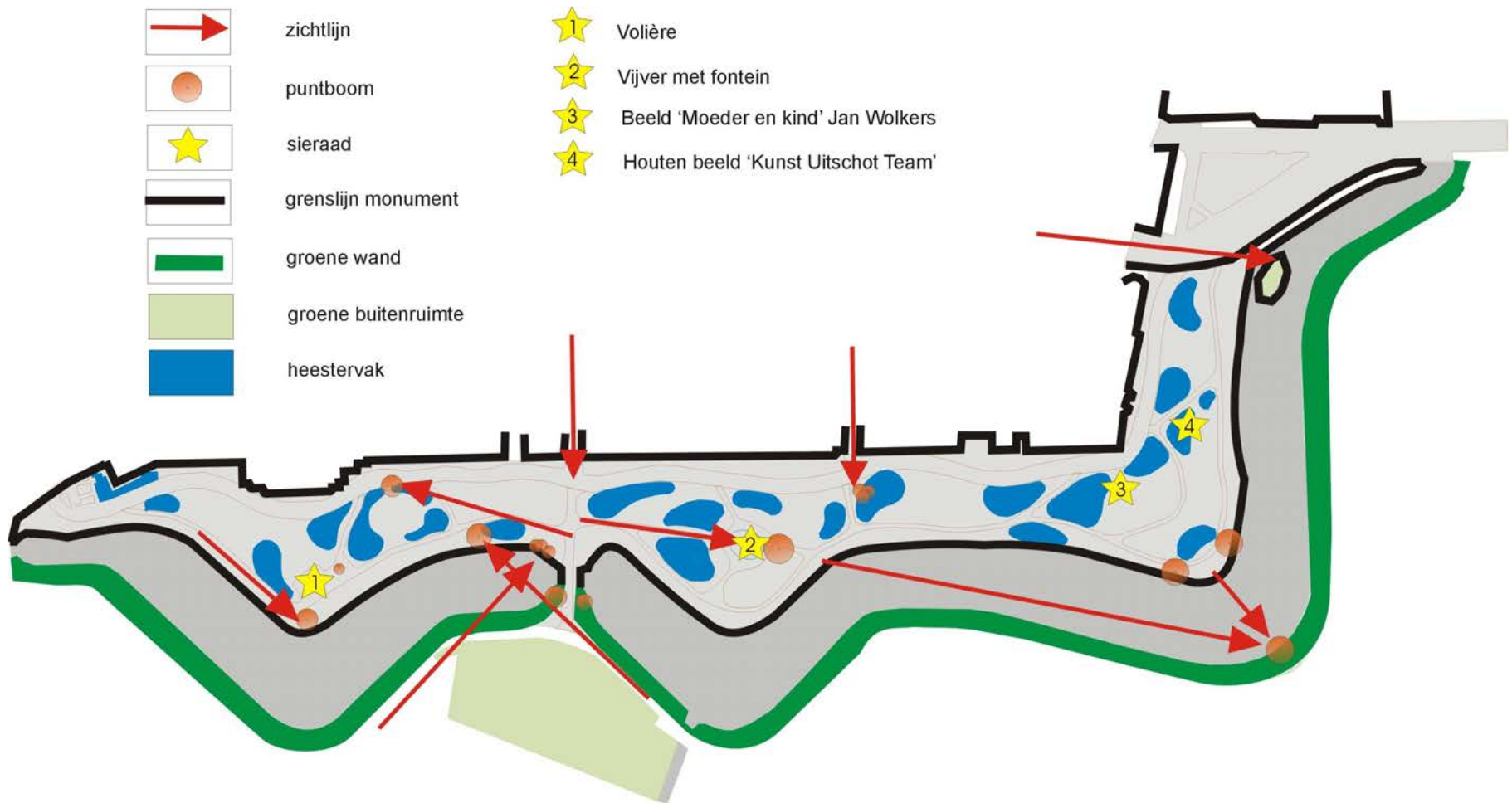
Doorkijkjes, vergezichten, het gebruik van sierelementen en verrassingseffecten

In het Plantsoen staan verschillende sieraden, zoals het beeld van Jan Wolkers en de volière. Door de ligging van de beplanting worden verrassingseffecten voor de wandelaar gecreëerd, doordat het park niet in 1 keer te overzien is.

Vanuit het park heeft de wandelaar via een aantal doorkijkjes uitzicht op de groene ruimte rond het Plantsoen.

Doorkijkjes, vergezichten, het gebruik van sierelementen en verrassingseffecten